מסעה הראשון של אונית הרכש "הזקן" (Maestrale)[1] במאי 1948

כתב: יהודה בן-צור

ממאי 1948 עד יוני 1949 ביצעה 9 הפלגות רכש

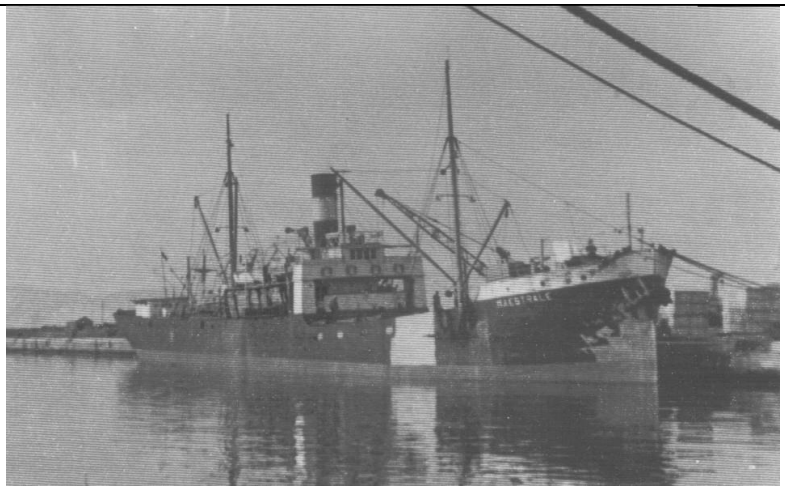

ב- 20 במרץ 1948 רשם בן-גוריון ביומנו: *"לאחר ששלושת 'הגדולים' שלנו* [אהוד אבריאל, יהודה ארזי ומוניה מרדור, האישים הבכירים עליהם הוא הטיל בשלהי 1947 לרכוש נשק מכל הבא ליד] *נועדו ברומא החלטנו ששאול* [מאירוב-אביגור, שסיים את תפקידו כראש 'המוסד לעליה ב' וחזר ארצה) *ייגש אליהם ויתאם פעולתם".* הרקע להחלטה – האיחור המתמשך של הגעת אונית הרכש הראשונה, 'נורה', שלאחר הגעתה למעגן תל אביב ב-1.4, הגיע ב-ג למסקנה ש*"האיחור... נגרם מחוסר ספינה מוכנה"* וע"כ הוא החליט למנות את שאול כמרכז הרכש באירופה. את נימוקיו רשם ב-ג ביומנו ב-5.4, עשרה ימים לאחר הגעת שאול לאירופה: *"כל אחד קונה לו ספינות* [להובלת הרכש שנרכש על ידו]**.** *דרוש מרכז, שידאג לספינות* [בהתאם לצרכים והאפשרויות]*. רצוי שהדבר יוטל על שאול".*

עד הגעת שאול למטה הרכש בז'נבה נרכשו כבר באיטליה ארבעה כלי שייט. אחת ממשימותיו הראשונות הייתה לרכז מידע על "שוק" האוניות שניתן לרוכשן תוך זמן קצר. באיסוף המידע הוא הסתייע בגורמים שונים, ביניהם 'דרומי'-בן ירושלמי**,** פעיל 'המוסד לעליה ב' שהיה המלווה של 'נורה', ר/ח מריו קנדה והמכונאי דמינו, איטלקים עובדי 'המוסד' וחנן גייסמר **–** 'פרננד', פעיל 'המוסד', שהתמחה בנושאי ספנות**.** את המידע על כ-15 כלי שייט רשם שאול במו ידיו באחת ממחברותיו ('מחברות שאול' נמצאות בארכיון צה"ל).

האוניה הרביעית, Senio, נרכשה ביוזמת יהודה ארזי - 'אלון', ע"י שלוחת 'המוסד לעליה ב' באיטליה בראשותה של עדה סרני. ב- 5 באפריל 1948 רשם ב-ג ביומנו: *"עכשיו יהודה קנה ספינה בת 1.700 טון (היא באיטליה)".* במקביל הודיע ב-ג לשאול כי : "*האוניה שרכש יהודה והיא באיטליה – תעמוד לפקודתך – אבל אל תערבב ציוד* [רכש] *בהעפלה. הציוד הוא שאלת חיים".* שבוע לאחר מכן, ב- 12.4.48, רשם שאול במחברתו: *" 'סניו'. כלי בן 50 שנה. 1,440 טון – 1,700 ממ"ק. מחודשת* [לאחר מלה"ע] *סוג א'. יש לו רשות לנסוע מחוץ לים התיכון. ביטוח נגד אש. צורכת 10 טון פחם מעת לעת* [ביממה, במהירות של כ-8 קשרים]. *'אלון' מודיע שקנהו ב- 85 מיל' לי"ט* [לירטות, כ- 140,000 $. נקנתה באמצעות איש-קש בעל אזרחות איטלקית, כפי שהיה נהוג קודם לכן ברכישת אוניות המעפילים]".

---

[1]. בכתבה המקורית של י. בן-צור רשום שם האונייה בלועזית Maestralle. עידכנתי ל- Maestrale בהתאם לשם הרשום על דופן האונייה בצילום שלה [צ. בן-צור]

במהלך רכישתה שונה שמה ל-Maestrale וכמתחייב מהחוק האיטלקי, היא המשיכה לשאת את הדגל האיטלקי ותופעלה ע"י צוות איטלקי, בפיקודו של רב-חובל מיומן יליד סיציליה ובעיקר "מבין עניין". כינויה המנהלתי, 'הזקן', נבע כנראה מהכינוי הבלתי-פורמאלי של ארזי בפיהם של "נערי הפלי"ם" (אם כי יתכן והכוונה היא לכינוי הידוע של ב-ג).

מועד הגעה ארצה: למעגן תל אביב, ב- 25 במאי 1948.

המטען: 25 תותחי 65 מ"מ, 12 מרגמות 120 מ"מ, 5,000 רובים 7.92 מ"מ, 2 מקלעי הוצ'קס 13.2 מ"מ, ותחמושת, במשקל כולל של כ- 490 טון. במהלך אפריל 1948 השלים ארזי רכישת 50 תותחי 65 מ"מ ותחמושת בשוויץ. להובלת המשלוח מנמל מרסיי נדרשו שתי אוניות. הראשונה, Santa Chiaro, הפליגה ב- 2 במאי 1948 ארצה עם 5 תותחים ותחמושת ונאלצה להתעכב בנאפולי ע"מ להחליף את הצוות האיטלקי שסרב להמשיך ארצה. לאחר הסדרת הבעיה (לרבות שינוי שמה "הרע" ל- Borea 2) הבריק ארזי מרומא: *"יתר הדברים יצאו מ'סידני' [מרסיי] לא יאוחר מ- 8 בחודש"*. הובלת "יתר הדברים" הוטלה על Maestrale , "הזקן", שיצאה לדרכה רק ב- 17.5 כשהיא *"נושאת 970 ארגזים שמשקלם עד 700 ק"ג"*. עפ"י עדותו של דוד'לה בן חורין, חזר ארזי למרסיי *"ודרש שאני אלווה את המשלוח הזה. נסענו למרסיי. המשלוח בא משוויץ והיה* [מורכב] *מפגזים ותותחים קטנים. ההעמסה במרסיי הסתיימה* [בסביבות ה- 12 במאי 1948]. *נסענו דרך איטליה* [ע"מ להצטייד] *בעוד פחם והפלגנו ארצה. הגענו לת"א* [ב-25.5]*, זה היה בתחילת הקרבות"*. לפי זיכרונו של ה'גדעוני' נחום מנור האוניה פקדה גם את נמל שיבניק, יוגוסלביה, בו הועמסו עליה 5,000 רובים 7.92 מ"מ ו-5 מיליון כדורים עבורם (מספרים התואמים את פרוט המטען עפ"י שאול אביגור), רכש מצ'כוסלובקיה[2].

פרוט בכתב ידו של שאול של המשלוח מאלון-סידני (יהודה ארזי – מרסיי), יואל ב' (?):

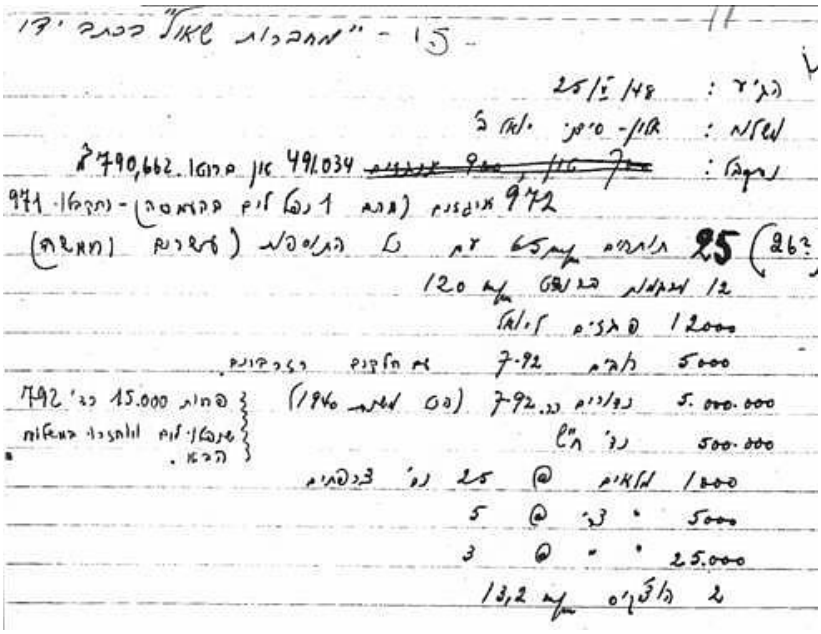

[1] איסוף רובי 7.92 מ"מ בשיבניק ע"י האונייה לא מוזכר בכתבה המקורית של י. בן-צור ואין לאיסוף זה הוכחה ברורה. לפי י. בן-צור מדובר ברובים גרמנים שארזי רכש ושהועמסו אף הם במרסיי. תמיכה לעדותו של מנור נותנים (א) פנחס וזה ("המשימה רכש") לפיו "הזקן" הגיעה ב-25 במאי, ושבאותו יום גם הגיעו 5,000 רובים מצ'כוסלובקיה, (ב) ציון המשלוח שנראה כמפריד בין "אלון-סידני" (ארזי-מרסיי) ל"יואל ב" (לא מזוהה). יש לפיכך בסיס להנחה ש"הזקן" אכן פקדה גם את נמל שיבניק, לצורך איסופם, או לפני שהגיעה למרסיי או בדרך ממרסיי לארץ. מחקר נוסף נחוץ לפתרון שאלת מקור הרובים והכדורים עבורם והיכן הועמסו [צבי בן-צור].

בדרכה למעגן תל אביב, ב- 20 במאי, דווח זאב שינד, מבכירי 'המוסד לעליה', לב-ג: *"בתוך האוניה שיצאה ביום ב' ת.* [תותחים] *עם כל החלקים והפגזים (קניית 'אלון'), 12 מרגמות 120 מ"מ עם 12.000 פגזים, 5.000 רובים גרמנים, 5 מיליון כדורים... ו- 2 הוצ'קס. אוניה זו תגיע בעוד 8 ימים"* לת"א. עם הגעתה התברר שהמשלוח כלל רק 25 תותחים. יום לפני בואה רשם ב-ג ביומנו: *"מהאוניה של 'אלון' יש כבר ידיעה".*

דו"ח פריקה : *"ביום 25.5.1948 פורק ממשלוח 'הזקן':*
-מרגמות 120 מ"מ צרפתי 12 ופגזים לנ"ל - 12.000.
-תותחים 65 מ"מ - 25. [כאמור שינד דווח שהיו 45 ת.].
-הוצ'קס 13.2 מ"מ - 2.
-רובים גרמנים 7.92 - 5.000 וכדורים 7.92 מ"מ - 5.500.000 [שינד דווח שהיו 5 מיליון]".

למחרת, 26.5, עוד לפני סיום הפריקה, שאל יגאל ידין את ב-ג: *"לא באו 45* [תותחי 65 מ"מ], *אלא רק 25... מה פשר הדבר ?"* (יתרת 20 התותחים הגיעה כעבור שלושה שבועות בהפלגתה השנייה של 'בוריאה' ב-15.6.48). לשאול הקפדן, שניהל במחברתו מעקב על פרטי המשלוחים, "אבד" בדרך אחד מהתותחים. את ספקותיו הוא תחם בסוגריים בציינו שנתקבלו *"25 (26 ?)"* תותחים (כנ"ל הוא נהג גם במשלוח יתרת ה-*"20 (או 19)"* תותחים שהובאו ב'בוריאה' ובכך הוא "איזן את החשבון").

מתל אביב הפליגה Maestrale ליוגוסלביה, דרך סיציליה (קרוב לוודאי מדובר בשילוב של הצטיידות בפחם ו"חופשת מולדת" לצוות הסיציליאני) להעמסת משלוח רכש צ'כי נוסף (השלישי) של אבריאל. בהגיעה לסיציליה זומנה לדוד'לה הפתעה ועל כך הוא מספר באסופת הזיכרונות של חברי הפלי"ם: *"בדרכי חזרה מת"א אחרי פריקת המטען הגענו לקטניה, סיציליה. קבלתי הודעה לבוא מיד למלון ידוע לפגישה עם שליח (לוצ'טו) של עדה* [סרני] *והוא הודיע לי בשמה ובשם יהודה ארזי לבוא איתו למחרת לרומא. בחופזה אספתי את חפצי המעטים. זו הייתה פעם ראשונה בחיים שאני אטוס באווירון... שהביא אותי לביתה של עדה... עמום מקצב ההתרחשויות... בנוכחות יהודה והגר* [בתה של עדה] *קבלתי תדרוך... על פרשת 'לינו'* [טיבוע ספינה איטלקית שהובילה רכש ערבי, ע"י ימאי הפלי"ם, ב- 10.4.48 בנמל בארי] *ונאמר לי: תפגוש בבארי את מריו קנדה ורוסי* [איטלקים, שותפי סוד בתכנון ולעתים גם בבצוע, רבים ממבצעי 'המוסד' באיטליה] *ויחד תדאגו שהנשק* [8,000 רובים] *יגיע לידינו. למדתי מה כבר נעשה ע"י אמנון יונה* [המקשר בין דוד'לה לשאול אביגור שישב בז'נבה], מריו ורוסי".

כמה ימים לאחר שדוד'לה ירד מ"הזקן" ונתמנה למפקד המבצע, שלימים נודע בשם 'השודד' – 8,000 הרובים הגיעו לחיפה, במקום לנמל בירות – עלה בן ירושלמי על האוניה, שיצאה לעבר יוגוסלביה לקראת מסעה השני (ראה סיפורו של יהודה בן-צור על מסעה השני, מיוגוסלביה לתל אביב וחזרה ליוגוסלביה ומשם לאיטליה בחודשי יוני-יולי 1948).

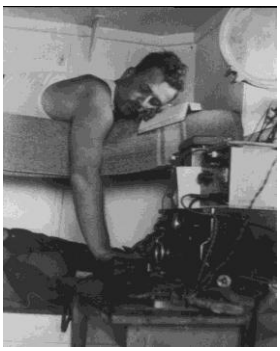

<u>המלווים של האונייה:</u>

מימין: דוד'לה בן חורין, המפקד
משמאל: נחום מנור (מונדרר), ה'גדעוני'